

נאמר של נייר

בנימין הרושובסקי (ה. בנימין ו/או גבי דניאל) מסרס

את שירת ולאדימיר מאיקובסקי * הגל החדש של הגזענות

התרבותית נוסח ישראל * נתן אלתרמן האחר

תולעי תרבות

פרופסור גמור

איש מעולם לא ראה את עבודתה הדוק... טראט שלו. את ראשית צעדיו עשה כ... משורר מתוסכל, שחי בצילם של יהודה עמיחי, נתן זך ובני דורם — תחת לשם הספרותי ה. בנימין. כעבור כמה שנות שיכחה, עם ייסודה של אוניברסיטת תל-אביב, הוא הגיה מתוך המעמקים, כי חפרפרת, והפעם בשמו האמיתי: בנימין הרשובסקי. האוניברסיטה, שעשתה אז את צעדיה הראשונים, העניקה לאיש שבא משולי הקינאה והשיכחה תואר של פרו-פסור. תחת איצטלה אקדמית זו הקים בנימין הרושובסקי מבוך של מכונים ל-ספרות, סמינרים, סמולוגיה — בעלי השקפות נחמניות מיושנות.

השנים נקפו, ובאוניברסיטה האמורה תימר לו מיבנה-על של מתפרנסים מעולם הספרות, ששמו נלגד עיניהם הנחתיסוד אחת ויחידה: הספרות נועדה לפרנס את האוניברסיטה, לא את החברה ואת צרכיה וכו'. בראש מבנה-על זה ניצב הפרופסור בנימין הרושובסקי.

השנים חלפו והפרופסור שב לאהבת נעוריו, ופירסם בשנתון השירה סימן קריאה

פרופסור בנימין הרושובסקי מאיקובסקי עיברי

כמה מיכלולימלל, בעלי צורה מחורזת, תחת שם המחבר גבי דניאל. שירת בנימין הרושובסקי של אמצע שנות ה-70 לא התעלתה מעל ניסיונות שירתו חסרת היאמת והנפש, משנות ה-50 המוקדמות, כאשר חסה בצילם של עמיחי וזך.

הפרופסור שבבנימין הרושובסקי הבין את כישלונו של המשורר שבו, ואי-לכך הוא ניסה כוחו בדמות המתרגם בנימין הרושובסקי. ממד שעיקר הישגו בו היה היכולת חסרת-התקדים לתרגם לאותה לשון שירית בעברית את כרטיול כרכט ואת ולאדימיר מאיקובסקי.

מדור זה בישור כבר לפני כחודשיים, על תסיסה רבה בחוגים האקדמיים האפי פים את בנימין הרושובסקי, תוך שהם

מלאי אימה מפני שליטתו בתקציבי חקר הספרות. כמו כן דווח על סידרת פירסומים בנושא הרושובסקי ומיומנותו, העומדים להתפרסם. הראשון, תחת הכותרת בצחוק הקוטס בריא, מתפרסם במדור זה. הוא נכתב על-ידי אחד מעמיתיו של הרושורסקי, שמסיבות מובנות חותם בשם משה ספרא.

בצחוק הקוטס בריא

מאת: משה ספרא

נעירת המור. טעות בידך, קורא נכבד, אם הינך סבור שכתרת המדהדת זאת מבשרת גילוי של סיפור לא-גודע מאת נחום גוטמן, נוסח אוצר לבנגולו מלך זול, שגיבורו איזה בעל-חיים אפריקאי המטיל אימה על סביבותיו. מדובר פה בגילוי דרמטי גדול לאין-ערורן מזה, בתולדות מאיקובסקי עברי! מסתבר שרוחו הסוערת של משורר המהפכה האוקטוברית, רוח שלא ידעה מנוח מאז התאבד בעליה, מצאה סוף-סוף את גאולתה בלשון התנ"ך והי גביאים. גאולה זו נמצאה ב"האיש מספר אחד בתחום תורת הספרות בארץ, לפי הגדרתו של מר דן זלצקה — בפרופסור בנימין הרושובסקי. זכינו, ויש לנו מאי-קובסקי עברי המפליא בחרוזים מאיקובסקיים בעברית. אינכם מאמינים? בכך-שה:

דצמברי — בצחוק קוטס בריא. טלטלה זרוקה — אלסקה.

כן, אבל — תמה הילד מאגדת בגדי המלך החדשים. חרוז חרוז, אך מה הפירוש של בצחוק הקוטס בריא? צחוקו של מי שהו, או משהו, הנושא את השם בעל הצירוף המשונה והתמוה הזה? או צחוק שקוטס-מקצץ את הבריא? ואם כן — שוב, מה זה? ומה הפירוש של טלטלה זרוקה? טלטלה זורקת אותה? או אולי טלטלה נארקומנית? ואם כן — שוב ושוב, מה המשמעות? התישבה: חרוז — ספק יש: משמעות — אין!

כאן בדין שהקורא השקול, הרציני, יעזור לרגע, וישאל את עצמו משהו מעין זה: לפנינו מונח הרי תירגום. והשאלה היא: ואיך נאמר הדבר בלשון המקור? האמת היא שמאיקובסקי הפוטוריסט לא חסך מן הסתם, "צירופים משונים" משפתו הרוסית. שאלה עניינית, אבל איך אומרים ניתי ספר ונחזיו (ניקח הספר ונראה).

המדובר בשורה ה-13 וה-14 בפרק ה-ראשון של הפואמה ענן במכוננים, אותה חיבר ולאדימיר מאיקובסקי. המשורר מדי ווח שם על ציפיתו לבוא אהובתו המת-אחרת. ציפיה המטעינה אותו במתחים אדירים, עד כי ממחול העצבים שלו ניסדק ונפול הטיח בקומה התחתית. בבניין שבו הוא ממתין. אהובה אמרה: "אבוא בך ארבע". ובינתיים השעות חולפות כפעמיות גודל: "שמונה, תשע, עשר... גם הערב הקודר מפנה מקומו ללילה. וכאן באות שורותיהם אלה, שעליהן סובב הנושא, שורות שבמקור הן (בתעתיק, כמובן): "v dryakhluuy spinu khokhotchut i rzhut / kandilabii" (לא באותיות קי". התרגום המילולי של השורות האמורות הוא בדיוק זה: "כנב השחוח

ולאדימיר מאיקובסקי — ענן בכמי נסיים; מרוסית: ה. בנימין; סימן קריאה, חוברת 9, בעריכת ד"ר מנחם פרי.

במילון עולמי לעברית מדוברת, מאת נתיבה בריהודה זך ובריאמוץ, כתוב: "זרוק ת' ז' זרוקה נ' זרוקים ר' מצב השיכרות, אובדן העשתונות, הבאה כתו' צאה לשימוש בסמים משכרים והלוצינר' גניים למיניהם.

צוחקות וצונפות הניכרשות". (צונפות או צוהלות). לא עוד, אין שום תארים נוספים לצחוק הניכרשות, ואין שום תוספת קולות למה שמתואר לעיל. כך השיר במקור, אצל מאיקובסקי — ואילו אצל כפילו ה-עברי:

בגבי התשוב נערת ניכרשות בצחוק קוטס בריא...

צניפת-סוסים נתחלפה אצל הרושובסקי בנעירת-חמור ונתווסף לה התואר נטול ה-משמעות קוטס בריא. מן הראוי להביא בעניין זה את דעתו של קורניי צ'וקובסקי, התיאורטיקן הרוסי של אמנות התירגום, שערך, עד למותו, את כתביהעת הסטר-טטבו פרבודה (אמנות התירגום). ומי ש-התפרסם בארץ כסופר-ילדים, מחברם של ספרים כברמלי ואחרים. וכך כתב צ'וקוב

משורר ולאדימיר מאיקובסקי ענן במכוננים

סקי: "אידיומים יש כמובן לתרגם לא מילולית, אלא כרוח מוכנם הכללי... אך להכנסת דגמים חדשים, לאמור, החלפת דגמי המקור בתמונות כעלות לוח-צבעים לאימי אחר, הכאות בניגוד לגווי המקור, אי-אפשר להסכים להם. שינוי כזה לא יכופר אפילו בקירוב המחבר ויצירתו ל-קוראי לשון אחרת ותרבות אחרת..." (מסטרטטבו פרבודה, 1964).

דומה שהערה זאת היא בגדר מושכל ראשון באמנות התירגום. אך מה לגאון הסמיטיקה-פואטיקה כמר הרושובסקי, שי ישים ליבו למושכלות פרימיטיביות שי כאלה? שהרי בקיא הוא, לא כדרך הדיוטות

פרופ' הרושובסקי רואה עצמו כי שליחה על-ידי-אדמות של השקפה ביקורתית, סמיטיקה-פואטית, שכאמור הקדישה את יצירת היוצרים, סופרים כמשוררים, למען מדע-הספרות ולא למען הקריאה, פשוטה כמשמעה. גם השקפת היסוד של הרושורסקי נחשבת כמיושנת.

כמונו, בחקר סתרי המשמעויות. ואם הוא מחליף צהלה סוסית בנעירה חמורית, משי-מע: סוד כמוס עימו, הנעלם מעינינו. אולי יעניין את הקורא הצברי שהמונח נעירה אינו קיים כלל בשפה הרוסית. ואם יתאמץ הוא, ויבדוק, דרך משל, במילון אנגל-רוסי, בערך "bray" או במילון עברי-רוסי, בערך נעירה, ימצא כתוב: "krik osla", שפירושו: צעקת חמור. מונח שוה-ערך לנעירה לא ימצא. אין אם כך מנוס מן הקביעה שנעירת חמור זאת היא תרומתו הצנועה של מר הרושובסקי לאוצר השירה העברית, שלא כדרך הטבע.

ישען הטוען: ניחא, המתרגם לא דק פורטא בחרוזים אלה; היש לתרוץ מכאן מישפט על כלל עבודתו? הבה ניבחן, אם-כן, מה בין תירגום למקור. בכמה קטעים של הפואמה הגדולה הזאת (בכמה בלבד, שכן אם ניאלץ להביא את כל מיצבור ה-שגיאות והסירוסים והשיבושים, הרי שלא הקפת הכל). הבה ניטול, למשל, את הבית הראשון של הפרולוג, אותו מסב ה. בנימין לעברית כך:

את מחשבתכם,

החולמת-בהקיץ עלי-פני מזה רכרוך כמשרת שהשמין על ספה מוכתמת, ארגיו כרם קרע-לב חתוך,

עד שובע אתעלל, כחוצפה מרהמת...

התעללות פאריסית! נתחיל בוטא

ספה מוכתמת שבשורה השלישית. העב-

רית גורסת, "מוכתמת" (בניין הופעל, ולא

פועל). למה לגזור צורה שאינה קיימת

בעברית? חדשנות? ליצנייה פואטיקה?

זאת, מה משמעותה? אם לשם קירוב

תמונת-המקור לקורא העברי — ניחא.

אבל כשהחידוש רק מרחיקו מתמונת ה-

מקור — לשם מה הוא? מאיקובסקי אומר

"zasaleni", "na zasalenoy kushetke"

— פירושו מוזהם בשומן ובזיעה שמפריש

הגוף, התמונה היא של ספה המבהיקה

מרוב יזע-גופים, באותו ליכלוך שחור,

שמנוני, שאפשר לגרדו בציפורן. מה-בכל

זה נמסר במילה העברית מכותמת? מאי-

מה שהרי, "ספה מוכתמת", לאמור, שיש

על ריפודה כתמים, יכולה להיות אפילו

חדשה, אם במיקרה נשפך עליה משהו,

ומילה שיגרתית כמו "מוכהמת" קרובה

כבר הרבה יותר לרוח המקור. זוטה זו

דומה לוטות רבות המאכלסות את תיר-

גומו של הרושובסקי בצפיפות מדהימה.

שהרי העברית בעיניו היא שדה-הפקר,

ואיש איש רשאי להתעלל בה כאוות נפשו,

מה גם שתחירות המשוררית מתירה —

או מי אנתנו שנקפיד בכך?

לעומת זאת, נצביע על כמה עיוותים

בתירגום, ששוב אינם בגדר זוטות, שהם

בבחינת התנקשות בנפש וברוח השיר,

כגון השורה הרביעית של הבית הראשון:

"ארגיו כרם קרע-לב חתוך..."

במקור הרוסי נאמר: "budu draznit

ob okrovavleni sertse loskut" ולשם

הדגמה, נתרגם תחילה חרוז זה לעברית,

להוציא את המילה האחרונה "loskut",

שהיא, ככל הנראה, זו שהכשילה את

בנימין הרושובסקי, ובכן, תירגומו של ה-

המרגם של הלב" — הפירוש של המילה

'loskut' הוא: רצועה, פס, חתיכה של

משורר אלכסנדר בלוק, בפואמה הנודעת

שלו שנים-עשר, רוטנת-בוכה הזקנה למרי-

אה כרוה המתוחה בין בית לבית, שכתוב

עליה: "כל השילמוץ לאיפיה המכוננת",

או בלשון המקור: takoy agramni loskut" (לישם מה כרוה כזו, חתיכת-כד עצימה

שכזאת?!) והיא ממשיכה: כמה חות-

החירות המשוררית ברומית.